

Att övertyga i valtider

Ett ämnesövergripande MIK-projekt

Svenska, Samhällskunskap

Ett projekt som tränar eleverna i medie- och informationskunnighet och svarar mot centrala mål som de ska träna på i svenska och samhällskunskap.

Projektet kan ledas av skolbibliotekarie eller lärare

Gymnasiet

Om Statens medieråd

Statens medieråd är en expertmyndighet med uppdrag att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndighetens arbete är inriktat på att ta in, tolka och sprida forskning om barns och ungas mediesituation, att producera informations- och undervisningsmaterial i medie- och informationskunnighet (MIK) för skolor, bibliotek, föräldrar och andra vuxna i barn- och ungas närhet, samt att fastställa åldersgränser för biofilm.

Vem säger vad och varför?

Vår världsbild formas till stor del av medier. Från det att vi vaknar tills dess att vi somnar omges vi av information och budskap i form av text, ljud och bild – ansikte mot ansikte, i mobilen, via nätet, på tv, i sociala medier, på radio och i tidningar. Omfattningen och snabbheten har gjort att kraven på både vuxnas och barns förmågor att både välja och välja bort information har ökat. För att kunna göra medvetna val behöver vi kunna finna, analysera och kritiskt värdera information. För att kunna påverka och göra våra röster hörda behöver vi äga förmågan att skapa eget innehåll i olika medier. Att vara medie- och informationskunnig har i dagens samhälle blivit en nyckelkompetens och en demokratisk rättighet.

Vill du veta mer om MIK?

Medie- och informationskunnighet (MIK) handlar bland annat om att kunna hitta, analysera och kritiskt värdera information samt att förstå mediernas roll i samhället. På Statens medieråds webbplats kan du lära dig mer om MIK-begreppet. Här finns fakta om exempelvis källkritik, informationsökning, juridik och vad som gäller online. Under fliken **”Lär om medier”** (före detta **”MIK-rummet”**) finns texter som har koppling till läroplanen och tillhandahåller arbets- och diskussionsmaterial för lärare på grundskola, gymnasium, bibliotekarier samt föräldrar.

E-utbildning för arbetslaget

I Lär om medier finns en e-utbildning i flera delar som heter **”MIK för mig”**. Den riktar sig till lärare/skolbibliotekarier, elever på högstadiet och gymnasiet samt folkbibliotekarier. Utbildningen tar som kortast ca 2 timmar att genomföra och kan med fördel göras i arbetslaget. Teman som tas upp i relation till det förändrade medielandskapet är: vinklade budskap, sociala relationer, skolan samt vår demokrati. Utbildningen innehåller även en separat del som riktar sig direkt till eleverna.

”Att övertyga – ett ämnesöverskridande MIK-projekt”

Den här handledningen har tagits fram efter ett upplägg från Sofia Malmberg, författare och skolbibliotekarie på Adolf Fredriks musikklasser i Stockholm.

statensmedierad.se

Projektbeskrivning

I projektet "Att övertyga" ska eleverna följa en aktuell fråga i valdebatten genom en nyhetsartikel, en debattartikel och en ledare från samma tidning. Som bakgrund diskuteras medias makt och relation till politiken. De ska analysera hur tidningars politiska färg lyser igenom i de olika artikeltyperna. Uppgiften redovisas i tvärgrupper, så att eleverna får se hur det aktuella området behandlas i tidningar med olika platser på den politiska skalan. Avslutningsvis ska de reflektera över mediernas position i demokrati respektive diktatur.

Syfte och styrdokument

Projektets syfte är att träna eleverna i källkritiskt tänkande utifrån begreppet medie- och informationskunnighet. Med utgångspunkt i ett grundläggande arbete gällande demokrati får eleverna aktivt arbeta med debatterande tidningsartiklar.

Projektet är ämnesöverskridande och svarar mot de centrala mål, kunskapskrav och förmågor som eleverna, enligt Lgr11, ska träna på i samhällskunskap och svenska i åk 7-9.

Genomförande

Projektet genomförs med fördel som ett samarbete mellan lärare och bibliotekarie då lärarnas ämneskunskaper kombinerat med bibliotekariens kompetens vad gäller medie- och informationskunnighet kan samverka till elevernas ökade måluppfyllelse. Båda yrkeskategorierna benämns "pedagog" och särskiljs bara då det är relevant för projektets innehåll och genomförande. Bibliotekarien får i projektet karaktären av medpedagog, d.v.s. lärarna och bibliotekarien arbetar som jämbördiga partners i elevernas läroprocess. Såväl planering som genomförande av projektet sker i tätt samarbete dem emellan. Båda bidrar till att stödja elevernas i deras lärande för att nå högre måluppfyllelse och för att ge bedömningsunderlag, men lärarna har bedömningsansvaret.

Målet med projektet är varje elev ska följa ett debattämne i en tidning under en vecka. Tidningarna är av typen dagstidningar på nätet, från Sverigedemokraternas Samtiden till Vänsterpartiets Flamman, samt de större tidningarna förstås. Använd gärna lokaltidningar! Dagstidningen måste ha en uttalad politisk färg, även om den inte är direkt knuten till något parti.

Det ska redovisas i form av en rapport. I rapporten ska eleven, med utgångspunkt i den tidning och den artikel de valt, göra en källkritisk politisk analys genom besvara frågor som:

- Vilken politisk inriktning anger tidningen att den har och vad innebär det?
- Går det att urskilja någon linje i vilka partiers frågor som speglas och vilka partier som kommer till tals?

- Vem står bakom den artikeln eleven valt och vad är syftet med den? Vad sägs och med vilken vinkling? Kan tidningens politiska inriktning speglas i artikeln? Vilka värdeord används och har det någon betydelse för hur vi uppfattar ämnet och innehållet?
- Gruppen bör också kontrollera om den nyhet de valt följs upp på tidningens webbsida i form av debattinlägg eller annan polemik samt hur den bemöts. Vilka är det som debatterar och kan man utläsa någon politisk tillhörighet av deras inlägg? Går det att se om något/några inlägg tagits bort av tidningen? Går det att dra några källkritiska slutsatser från ovanstående faktorer?
- Artikeln är sprungen ur ett samhälle med demokratiska styrelseprinciper och där det finns grundläggande demokratiska fri- och rättigheter, hur speglas det?

Bedömningsunderlag:

En bedömningsmall finns som kopieringsunderlag, och den kan givetvis omarbetas så att den passar klassen och lärarna bättre.

Som bedömningsunderlag räknas:

- Gruppens manus till muntlig redovisning
- Den muntliga redovisningen
- Löpande bedömning under arbetets gång.

Variationer:

- Saknas bibliotekarie? En svensklärare eller samhällskunskapslärare kan ta passet om mediernas makt och informationssökning.
- Uppgiften kan givetvis redovisas skriftligt, om behov av tydligare bedömningsunderlag finns.
- Uppgiften kan förstås genomföras i par eller individuellt.
- För att eleverna ska lära mer av varandra, så kan du (kanske tillsammans med eleverna) välja ett eller två debattområden. De kan vara aktuella eller något som är intressant för eleverna eller viktiga ur kursplans- eller värdegrundssynpunkt.. Låt grupperna sedan följa området i varsin tidning. Redovisningarna sker muntligt i tvärgrupper, så att eleverna även får höra hur

Lektionsplanering

Förberedelser: Demokrati samt regering och riksdag

Pedagog: lärare i samhällskunskap

Grupp: helklass

Projektet bygger på att eleverna har tillgodogjort sig det grundläggande stoffet som nämns i kursplanen som *Beslutsfattande och politiska idéer*:

- Politiska ideologier och hur skiljelinjerna i det svenska partiväsendet har utvecklats.
- Sveriges politiska system med Europeiska unionen, riksdag, regering, landsting och kommuner. Var olika beslut fattas och hur de påverkar individer, grupper och samhället i stort. Sveriges grundlagar.

Kring detta finns mängder av material i form av läromedel, filmer, lektionstips på sorummet.se. Demokrati, Sveriges styrelseskick och politiska partier kan också redan ha lästs tidigare, så att bara repetition är nödvändig.

Viktigt för resten av projektet är att repetera var på den politiska kartan de olika partierna befinner sig och vilka värderingar de står för, samt vilka blockallianser som finns. Ev. representation av kontroversiella partier och deras roll i relation till traditionella partier tas upp till diskussion. Vilket förhållningssätt bör de etablerade partierna anta gentemot kontroversiella partier, då dessa trots allt är demokratiskt framröstade?

Pass 1: Projektpresentation

Pedagog: Valfri, gärna flera

Grupp: Helklass

Eleverna informeras om projektets upplägg i form av instruktion, tidsplan, bedömningskriterier och -underlag och resurser. De delas in i grupper. För tydlighetens skull är det bra om läraren tillsammans med eleverna genomför en liknande analys kring ett ämne tillsammans i klassrummet.

Bestäm vilket eller vilka områden klassen ska följa. Bestäm själv eller tillsammans med eleverna.

Pass 2: Mediernas makt

Pedagog: Bibliotekarie

Grupp: Halvklass

Temat för lektionen är mediernas makt och uppgift som granskare av politiken och de politiska företrädarna. Vilken politisk tillhörighet har de större tidningarna och hur avspeglar det sig på tidningens utformning och innehåll? Vilken typ av frågor väljer medierna att spegla i debatten och vilka frågor tas upp eventuellt upp i mindre utsträckning och i så fall varför? De etablerade rikstidningarna har en mer eller mindre uttalad förväntan på sig att ge en nyanserad och neutral bild av den politiska debatten, men kan det finnas fog för kritik gentemot hur de tar sig an uppdraget?

Hur använder de politiska partierna medierna för att nå ut med sitt budskap till sina potentiella väljare och hur försöker de styra diskussionen?

Vad innebär förekomsten av internet och sociala medier för nyheters möjligheter att spridas och medborgarnas möjligheter att använda sina medborgerliga fri-och rättigheter? Aspekten diktatur – demokrati bör problematiseras. Diskussionen bör även utökas till att omfatta politiskt extrema rörelser användande av digitala medier och juridiska frågor såsom kränkande av andra människor.

Inom området media-politik-nyhetsvärdering finns mycket material på Mediekompass.se samt TV-programserien *Medialized* från UR.

Pass 3: Informationssökning och källkritik

Pedagog: Bibliotekarie

Grupp: Halvklass

Hur prövar man en källas tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt? Frågor som bör tas upp i sammanhanget är: Vilken typ av källa är det? Oberoende källa, primär- eller sekundärkälla? Vem är avsändaren? Vilket syfte har avsändaren med sin text?

På lektionen får eleverna med handledning hitta en artikel i ett av de valda ämnena för projektet i en dagstidning med politisk färg på webben, som är utgångspunkt för deras arbete.

Förslag på tidningar:

- Lokaltidning med politisk färg
- Flamman
- Arbetaren
- Aftonbladet

- Expressen
- Dagens Nyheter
- Svenska Dagbladet
- Göteborgs-Posten
- Sydsvenskan
- SD-kuriren
- Samtiden

Pass 4: Analysera artiklar

Pedagog: Valfri lärare

Grupp: Helklass

Ett eller kanske flera pass behövs för att eleverna i grupper ska analysera sina artiklar utifrån instruktionen.

Pass 5: Förbereda muntlig presentation

Pedagog: Valfri lärare

Grupp: Helklass

Läraren introducerar eleverna i hur en muntlig förberedelse uppsats bör disponeras. Vilka element bör finnas med, i vilken ordning och hur anpassas språket till den tänkta målgruppen? Hur bör text och bild samspela på ett lämpligt sätt? Utgångspunkten är att eleverna redigerar texten på dator för att få en så tilltalande och läsbar skrivprodukt som möjligt. Eleverna instrueras i och uppmanas att använda den språkbehandlingshjälp som finns i de program de använder.

I slutet av lektionen lämnas varje grupp in sitt manus till sin redovisning.

Pass 6: Muntliga redovisningar

Pedagog: Samtliga

Grupp: Helklass

Redovisningar sker i tvärgrupper, där tidningar med olika politisk vinkel ingår. Det är bra om alla betygsättande pedagoger kan närvara.

En sammanfattande diskussion är bra som avslutning på momentet. Hur tydligt politiska är tidningarna? Var och hur syns det bäst? Och så en kuggfråga: Vilket är bäst? Politiskt eller neutralt? För följdfrågan blir förstås: Vad är neutralt i sammanhanget?

Förankring i relevanta styrdokument

Projektets innehåll svarar mot centrala mål, kunskapskrav och förmågor som eleverna, enligt Lgr11, ska träna på i ämnena samhällskunskap och svenska i åk 7-9.

Relevans för ämnet samhällskunskap

Inom ämnet samhällskunskap berör projektet två rubriker i det centrala innehållet, *Information och kommunikation* samt *Beslutsfattande och politiska idéer*.

Inom rubriken *Information och kommunikation* berör projektet följande avsnitt:

- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare av samhällets maktstrukturer.
- Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel en dagstidnings olika delar. Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs, till exempel utifrån kön och etnicitet.
- Möjligheter och risker förknippade med internet och kommunikation via elektroniska medier.

Inom rubriken *Rättigheter och rättsskipning* berör projektet följande avsnitt:

- Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter.

Inom rubriken *Beslutsfattande och politiska idéer* berör projektet följande avsnitt:

- Politiska ideologier och hur skiljelinjerna i det svenska partiväsendet har utvecklats.
- Individens och grupperns möjligheter att påverka beslut och samhällsutveckling samt hur man inom ramen för den demokratiska processen kan påverka beslut.

I kunskapskraven för betyget C i ämnet samhällskunskap krävs det att eleven har "goda kunskaper om demokratiska värden och processer och visar det genom att föra utvecklade resonemang om demokratiska rättigheter och skyldigheter samt om för- och nackdelar med olika former för gemensamt beslutsfattande. Eleven kan söka information om samhället och använder då olika källor på ett relativt väl fungerande sätt och för utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans."

I de förmågor som kopplas till ämnet samhällskunskap nämns nedanstående, för projektet relevanta, förmågor:

- Uttrycka och värdera olika ståndpunkter, t.ex. aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv.

- Söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet.
- Reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.

Relevans för ämnet svenska

Inom ämnet svenska berör projektet fyra rubriker i det centrala innehållet: *Läsa och skriva*, *Tala, lyssna, samtala*, *Beskrivande texter och sakprosotexter* samt *Språkbruk*.

Inom rubriken *Läsa och skriva* berör projektet följande avsnitt:

- Lässtrategier för att förstå, tolka och analysera texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, tema och motiv samt deras syften, avsändare och sammanhang.
- Strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar.
- Redigering och disposition av texter med hjälp av dator. Olika funktioner för språkbehandling i digitala medier.

Inom rubriken *Tala, lyssna, samtala* berör projektet följande avsnitt:

- Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare, om ämnen hämtade från vardag och skola. Anpassning av språk, innehåll och disposition till syfte och mottagare. Olika hjälpmedel, till exempel digitala verktyg, för att planera och genomföra muntliga presentationer.

Inom rubriken *Beskrivande texter och sakprosotexter* berör projektet följande avsnitt:

- Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar, vetenskapliga texter, arbetsbeskrivningar och blogginslag. Texternas syften, innehåll, uppbyggnad och språkliga drag.

Inom rubriken *Språkbruk* berör projektet följande avsnitt:

- Skillnader i språkanvändning beroende på i vilket sammanhang, med vem och i vilket syfte man kommunicerar.

Inom rubriken Informationssökning och källkritik berör projektet följande avsnitt:

- Informationssökning på bibliotek och på Internet, i böcker och massmedier samt intervjuer.
- Hur man citerar och gör källhänvisningar.
- Hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.

I kunskapskraven för betyget C i ämnet svenska nämns att eleven ska kunna "söka, välja ut och sammanställa information från ett relativt varierat urval av källor" och ska kunna föra "utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans. Sammanställningarna innehåller utvecklade beskrivningar och förklaringar, utvecklat ämnesrelaterat språk samt relativt väl fungerande struktur, citat och källhänvisningar."

I de förmågor som kopplas till ämnet svenska nämns nedanstående, för projektet relevanta, förmågor:

- Formulera sig och kommunicera i tal och skrift.
- Läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.
- Anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.
- Urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer.
- Söka information från olika källor och värdera dessa.

Kopieringsunderlag

Instruktion muntlig redovisning "Att övertyga" åk 7-9

Redovisningen ska innehålla en analys av era valda artiklar (en ledare, en debattartikel, en tidningsartikel).

Till er hjälp har ni dessa frågor:

- Vem står bakom artikeln ni valt och vad är syftet med den? Vad sägs och med vilken vinkling? Kan tidningens politiska inriktning speglas i artikeln? Vilka värdeord används och har det någon betydelse för hur vi uppfattar ämnet och innehållet?
- Vilken politisk inriktning anger tidningen att den har och vad innebär det? Vilket intryck ger den sammantagna bilden av dagstidningen? Vilken typ av ämnen är det som tas upp på förstasidan? Varför tror ni att just dessa nyheter får det utrymmet? Går det att urskilja någon linje i vilka partiers frågor som speglas och vilka partier som kommer till tals? Kommer alla politiska partier till tals eller utelämnas något? Vad kan det i så fall bero på? Speglas partier med extrema politiska åsikter och i så fall hur?
- Nyhetsartikeln: Finns det några spår av tidningens politiska ståndpunkter? Visa med exempel.
- Ledaren: Vilka spår av tidningens politiska ståndpunkter finns i ledaren? Visa med exempel. Är den typisk för tidningens politiska perspektiv? Varför?
- Debattartikeln: Vilka är det som debatterar och kan någon politisk tillhörighet utläsas av deras inlägg? Går det att se om något/några inlägg tagits bort av tidningen? Går det att dra några källkritiska slutsatser från ovanstående faktorer? Visa med exempel.
- I en diskuterande sammanfattning ska ni sedan sammanfatta och diskutera det ni kommit fram till. Artikeln är sprungen ur ett samhälle med demokratiska styrelseprinciper och där det finns grundläggande demokratiska fri- och rättigheter. Hur speglas det? Hade en liknande artikel kunnat skrivas i en diktatur och hur hade den då utformats respektive publicerats? Hade det funnits lagar eller praxis som hade begränsat möjligheten att skriva respektive läsa texten?

Kopieringsunderlag

Bedömningsmall Muntlig redovisning åk 7-9

"Att övertyga"

Ämne	Mål	E	C	A
Samhällskunskap Svenska	Sh: Värdera olika ståndpunkter, t.ex. aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv. Sv: Läsa och analysera (...) texter för olika syften.			
Samhällskunskap Svenska	Sh: Söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet. Sv: Söka information från olika källor och värdera dessa.			
Samhällskunskap	Reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser.			
Svenska	Formulera sig och kommunicera i tal och skrift.			
Svenska	Anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.			

Läs mer

Mediekompass: *Gymnasieelever lyckades sprida fejkad nyhet*. (Åk 7-9, gym.) Gymnasielever i Filipstad tillverkade själva en runsten och la ut den till försäljning på Blocket. Flera medier berättade om den häpnadsväckande "runstensannonsen" och nyheten som inte stämde fick ett stort genomslag. Diskutera källkritik med utgångspunkt i detta.

www.mediakompass.se/lektionstips/gymnasieelever-lyckades-sprida-fejkad-nyhet/

Mediekompass: *Joseph Kony 2012*. (Åk 7-9, gym.)

Uppmaningar om att stoppa den ugandiske krigsherren Kony spreds som en löpeld på Twitter. Nysta i kampanjens upplägg som stöddes av många, men som också fick kritik.

<http://www.mediakompass.se/lektionstips/joseph-kony-2012/>

Mediekompass: *Källkritik*

Om källkritik och källkritik på internet.

www.mediakompass.se/lektionstips/kallkritik/

Sofia Malmberg och Teo Graner: *Bibliotekarien som medpedagog* (BTJ, 2014)

I boken finns ytterligare projektexempel kring medie- och informationskunnighet.

Statens medieråd: *MIK för mig* (högstadiet och gymnasiet)

www.statensmedierad.se/larommedier/mikformigdigitalutbildning.916.html

Statens medieråd: *Kunskapsquiz för elever* (högstadiet och gymnasiet)

www.statensmedierad.se/larommedier/mikformigdigitalutbildning.916.html

Statens medieråd: *MIK för mig* (lärare och bibliotekarier)

MIK för mig är en e-utbildning med diskussionsunderlag för kollegiet innehållande avsnitten "Vinklade budskap" och "Demokrati".

www.statensmedierad.se/larommedier/mikformigdigitalutbildning.916.html

Statens medieråd: *Källkritik – vem, vad varför?* (vuxna, gymnasiet)

Samtidigt som vi har tillgång till större mängder information än någonsin tidigare är också mycket av informationen vinklad eller felaktig.

<http://www.statensmedierad.se/larommedier/kallkritikvemvadvarfor.361.html>

UR:s *Medialized: Just say yes*. (Gymn.)

<http://www.ur.se/Produkter/164832-Medialized-Just-say-yes>

UR:s *Medialized: Your place or mine?*

Konflikten mellan israeler och palestinier har pågått i nära ett sekel och fördjupas genom att de båda gruppernas medier skildrar konflikten på så olika sätt. Analysera två mediala versioner.

<http://www.ur.se/Produkter/164395-Medialized-Your-place-or-mine>